

[„Názor na svět“, věda a její přístup ke skutečnosti]

750331-4

(70B) (1) (SSaŽ, 31. 3. 75 před polednem; přepis staršího mgf. záznamu hovoru s Janou - pokrač.)

Tak jsme si především ukázali, že to slovo „názor“ je dost problematické, protože má špatnou minulost. Ale i když je chápeme v tom již pozměněném významu, že ta nazíravost je předmětem Marxovy kritiky, protože k ní patří, že (programově, samozřejmě ne fakticky) nechává věci, jaké jsou, a nechápe je jako vztažené k praxi. Ta nazíravost je chybná v tom, že se pokouší zapomenout a skutečně zapomíná na to, že základní náš přístup k věcem je praktický. No ale jestliže je náš základní přístup praktický, tak vůbec není naším cílem nějaký názor, náhled na svět, nějaké myšlenkové vypočtení, jak svět vypadá, ale jde o to, všechny tyhle jednotlivé poznatky, které se samozřejmě mohou vztahovat k té objektivní stránce světa a skutečnosti (svět samozřejmě nelze na objektivitu redukovat, ale objektivní stránku má, a tou objektivní stránkou světa se legitimně zabývá vědecké poznání, které ovšem může právě z tohoto důvodu poskytovat jenom jednotlivé poznatky a skupiny poznatků) a musejí se proto stát součástí, složkou myšlenkového přístupu ke světu jako k celku, podřídit programu na změnu, proměnu světa. Tzv. „názor“ na svět je jenom takovou dočasnou, pomocnou záležitostí, stále se měnící jako všechno poznání. Tak to je jedna věc. Ale on by to vůbec ani nemohl být názor na svět bez toho programu, protože to jednotící, co z toho dělá jakoby jeden, jednotný názor, tj. jedno myšlenkové uchopení, to je ta praxe, to je ten program. Můžu mít encyklopedický souhrn různých faktů (faktických poznatků) o světě. Ale to ještě není žádné jednotné pojetí, jednotný „názor“ na svět; jednotlivé poznatky nemohou dát žádný sjednocený „názor“ na svět, žádné sjednocené „pojetí“ světa. To sjednocení je možné jenom v tom programu, ne v těch faktických datech o objektivní stránce skutečnosti. Těch může být nesčíslně mnoho, ale žádné pojetí z toho ještě nevyplývá, žádné sjednocené pochopení a uchopení se z toho samo nepodává. To je možné jenom díky té programové části poznání. No, a teď jde o to, že ta programová část nemůže být zajištěna vědou. Věda může poskytnout jenom jednotlivé faktické údaje o objektivní stránce světa. (Janě připadá, že to mé pojetí vědy vlastně ji ztotožňuje s tím nazíravým poznáváním.) Ne, to nazíravé poznávání je určitým sebepochopením poznávání – je to poznávání, které samo sebe chápe jako nazíravé. Tam Marx kritizuje to sebepochopení poznávání, tedy i vědeckého poznávání. Ale teď, když mluvíme o té vědě samotné, tak víme, že fakticky její poznání není, nikdy nebylo a nemůže ani být „nazíravé“; věda musí být zatraceně aktivní a praktická a technická, aby něco poznala. Chce poznat skladbu atomu a musí postavit postavu obrovské urychlovače, cyklotrony, aby k něčemu dospěla. Takže my víme, že věda není nazíravá – ani v tom druhém smyslu! –, ale je praktická. Jenomže způsob, jak věda – nenazíravě! – přistupuje ke skutečnosti, nutně znamená, že obrovská část této skutečnosti padá pod stůl, že ji věda prostě odepíše jako něco, co náleží pouze k nahodilostem a k periférii skutečnosti, nikoliv k jejímu „jádro“, k její „podstatě“. Věda je vědomě aktivní, praktická, užívá náročné techniky, ale stále si podržuje domněnku a vlastně naději, že mění jenom to, co je nepodstatné a co nestojí za to, abychom to přesně poznávali, a dokonce abychom to registrovali, zatímco to vskutku základní a podstatné se ukáže právě tehdy, když to nepodstatné a nahodilé změníme: ukáže se to jako to, co je trvalé, co se nemění, co má svou stabilitu a pevnost. Takže věda tu dělá jakýsi kompromis: je vysoce praktická, aktivní, technicky účinná (a leckdy pronikavě účinná) – ale má za to, že smyslem jejího zasahování do skutečnosti a proměňování skutečnosti je jenom zprůhlednění zakaleného prizmatu nesčetných periferních pohybů a

proměn tak, aby vyvstalo to, co je pevným a neměnným základem. A to pak, jak se domnívá, nechává být; anebo na to dále útočí, má-li za to, že ještě není u toho posledního, co se nemění, a zkouší s tím hnout, rozbít to, najít něco ještě elementárnějšího, ještě základnějšího, a tím tedy ještě pevnějšího. A tak vlastně věda svou aktivitou a svými efektivními technickými zásahy chce jen právě odstranit překážky, které nám zakrývají pohled na „pravou skutečnost“, která neměnná a s níž nelze hnout - takže nezbyvá zase nic jiného než pouhý názor, náhled, nazírání, nahlížení, vidění - *theoria*.